

УДК: 304.4:78.01:308

*Григорчук Василь Тарасович,
аспірант,*

Київський національний університет культури і мистецтв

МІСЬКА МУЗИЧНА КУЛЬТУРА: СУТНІСТЬ, ХАРАКТЕРИСТИКИ ТА ФУНКЦІЇ

У статті досліджено особливості музичної культури міст, виявлено та охарактеризовано відмінності між міською та сільською музичною культурою, а також висунуто авторське тлумачення сутності міської музичної культури та її функцій.

Ключові слова: міська музична культура, культурне середовище міста, функції музичної культури міста.

В статье исследованы особенности музыкальной культуры городов, выявлены и охарактеризованы отличия между городской и сельской музыкальной культурой, а также выдвинута авторская трактовка сути городской музыкальной культуры и её функций.

Ключевые слова: городская музыкальная культура, культурная среда города, функции музыкальной культуры города.

In the article were research the features of the musical culture of the cities, identified and characterized differences between rural and urban music culture, as well as put forward the essence of the author's interpretation of urban music culture and its functions.

Key words: urban music culture, the cultural environment of the city, functions of the musical culture of the city.

Музична культура безперечно є невід'ємною частиною української культури, а, отже, дуже широко досліджувалася багатьма науковцями цієї галузі знань. Наприклад, В. Д. Шульгіною, Л. О. Кияновською, М. В. Черепанином, В. С. Грабовським, О. Г. Шевченко, Н. В. Кобрин та ін. Та більшість їхніх праць, були спрямовані саме на дослідження академічної культури (композитори, оркестри, хори, тощо) або акцент робився на сільській музичній культурі (народні пісні, обряди, тощо), а міська культура, залишалася в стороні. Тому метою нашої статті є виявлення сутності та особливостей саме міської музичної культури, висунення власного визначення вказаного поняття, а також структурування її функцій. Для досягнення поставленої мети перед нами постають такі завдання: виявити особливості міської музичної культури та забезпечити її диференціювання від академічної та сільської музичної культури; висунути власне трактування міської музичної культури; провести структурування та висунути характеристики її функцій.

Висунуті мета та завдання дають змогу встановити основну досліджувану нами проблему, яка полягає у відсутності єдиного чи єдино-правильного трактування поняття

«міська музична культура» та характеристики її основних елементів, а також через недостатньо зрозуміле розмежування між поняттями «міська музична культура» та «сільська музична культура», що призводить до різночитань їхньої сутності та сили впливу на становлення й розвиток музичної культури загалом. Завдяки вирішенню виявленої проблеми нам вдасться пояснити сутність міської музичної культури, структурувати її функції та забезпечити підґрунтя для розуміння загального впливу на музичну культуру, що, у свою чергу, забезпечуватиме практичне значення дослідження.

Елементами наукової новизни в дослідженні є те, що тут вперше висунуто розгорнуте трактування міської музичної культури; одержала подальший розвиток класифікація функцій міської музичної культури, а також виявлено їхні особливості та характеристики.

Здійснюючи опрацювання вітчизняних літературних джерел за обраною темою, ми виявили ситуацію практичної відсутності визначення категорії, що досліджується нами, а саме: визначення міської музичної культури. Вона згадується авторами наукових, науково-популярних, навчально-методичних праць як своєрідне аксіоматичне явище і, відповідно, подається без визначення. Схожий стан справ ми виявили і серед зарубіжних джерел. Отже, формулювання визначення є об'єктивною вимогою для подальшого наукового пошуку та еволюції пізнання у цій царині. Для з'ясування сутності досліджуваного поняття, ми вирішили скористатися елементами морфологічного аналізу, відповідно до якого слід визначити поняття «міська культура» та «музична культура», а потім шляхом синтезу сформулювати та визначити міську музичну культуру в якості наукової категорії.

Нині достатньо поверхневого спостереження, скажімо, шляхом перегляду світових новин по телебаченню, для того, щоб виявити значні відмінності соціального та культурного розвитку народів, що формують населення планети та її країн. При більш детальному ознайомленні стає помітним і той факт, що розшарування існують і в межах окремих територій практично кожної окремої країни. Що ж впливає на такий стан? Очевидно, що він зумовлений впливом значної кількості чинників, серед яких: економічні, політичні, природні, географічні тощо. Неостаннім у цьому переліку, на нашу думку, є й територіально-адміністративний чинник впливу на становлення та розвиток соціально-культурного середовища країни загалом та її музичної культури зокрема. Специфіка еволюції музичної культури багато в чому зумовлювалася відмінностями соціального середовища села чи міста, що, своєю чергою, послужило передумовою неоднорідності у формуванні смаків, уподобань і традицій.

Особливо легко таку неоднорідність можна виявити в музичній культурі України, яка володіє неймовірною спадщиною і є дуже багатою своїми традиціями. Однак, як свідчать наші спостереження, основу скарбниці цього багатства становить музична культура села, активно досліджувана безліччю вчених, де особливою цінністю стали доробки Григорія Сковороди, Івана Франка та ін. корифеїв. Превалювання сільської складової знаходило свою реалізацію за часів царату, де «хахли» веселили на різних забавах «іх благородія». За часів СРСР у найбільш масових заходах також найчастіше був потрібен лише той виконавець з України, хто вдягав шаровари. У результаті з'явився й термін «шароварщина», який чіпляли, де прийдеться до нашої музичної культури як своєрідний ярлик.

Однак, ми стоїмо на позиціях, що розвиток музичної культури, в тому числі й вітчизняної, багато в чому зумовлювався її еволюцією в середовищі міст. У міських умовах музична культура впродовж всього часу своєї еволюції одержала передумови для якісних змін через залучення елементів, а згодом і домінуванням професіоналізму, а також проявила себе у різних формах, які багато в чому визначили її сучасну структуру. Проте, слід зазначити, що ці питання ще недостатньо вивчені, хоча, вочевидь, вони мають значний вплив на подальшу еволюцію музичної культури, що доводить актуальність нашого дослідження.

Міська культура (культура міста, індустріальна культура, урбанізована культура) – це культура великих і середніх несільськогосподарських поселень, звичайно великих індустріальних і адміністративних центрів. Міський спосіб життя зумовлюється і характеризується: зайнятістю населення переважно індустріальними формами праці, високою просторовою, професійною та соціальною мобільністю, широким вибором видів праці та дозвілля, значною відстанню між житлом і місцями праці, роллю особистого підсобного господарства (садово-городньої ділянки), перетворенням його з джерела засобів існування в одну з форм оздоровчого відпочинку, великим об'ємом необхідної для людини інформації, що веде до психологічних перевантажень і вимагає нових способів організації відпочинку, високою щільністю людських контактів [1].

Натомість культура села значною мірою відрізняється від міської культури в силу існування таких чинників:

- нерівномірна завантаженість аграрною працею протягом року;
- персоніфікація міжособистісних відносин, певна фамільярність у спілкуванні один з одним;
- у потоці інформаційного обміну в селі провідну роль виконують місцеві чутки;
- обмежений культурний вибір (відвідування музеїв, театрів, художніх виставок, ресторанів, нічних клубів тощо);
- сільські жителі значно більше, ніж городяни, шанують і дотримуються звичаїв і традицій [2].

Відмінною особливістю міської культури є самотність у натовпі, можливість довго ні з ким не спілкуватися, заміна особистих контактів телефонними дзвінками [3]. Характерна риса міського життя і міської культури – транспортна втома, яка виникає внаслідок щоденних переїздів на великі відстані і тісноту в громадському транспорті. Нервові перевантаження можуть викликатися також більш напруженим, ніж у селі, і рівномірним трудовим ритмом, ажіотажем попитом і дефіцитом, мітингами і демонстраціями, постійним перебуванням у натовпі. Якщо для сільської культури характерним є єдність місця роботи, місця проживання та місця відпочинку, то для міської культури все навпаки.

Узагальнюючи, можна дійти висновку, що міська культура – це сукупність проявів життя мешканців міст поза господарчими процесами, які прямо чи опосередковано об'єднують людей, формують не лише їхнє дозвілля, але й саме уявлення про те, ким вони є чи мають намір бути.

У нашому дослідженні також важливо з'ясувати, що являє собою «музична культура» як об'єкт пізнання. В літературних джерелах є значна кількість звернень до

терміна «музична культура», але небагато конкретних визначень. Здається, що більшість авторів припускають, що читач розуміє, що саме цей термін охоплює. Однак, очевидним залишається факт, що музична культура поєднує в собі аспекти соціології та культури, а на цій основі можна стверджувати, що вона є продуктом людської діяльності в суспільствах, що мають власну сформовану культуру [4, с. 12–13]. Крім того, музична культура є віддзеркаленням ставлення суспільства до музики, її ролі в суспільному житті, демонстрацією суспільного інтересу до її проявів, виявляє бажання і необхідність слухати музику як окремою людиною, так і людськими спільнотами [5].

Ми дотримуємося думки, що музична культура являє собою багаторівневу систему, до якої входять різноманітні види та жанри музичного мистецтва, композиторська та виконавська творчість, концертні, театральні та музично-освітні установи, музичні товариства, клуби, гуртки, побутове і домашнє музикування. Разом з тим музична культура є частиною загальної системи інформаційного забезпечення суспільства, один із засобів упорядкування суспільного життя. Специфіка музичної культури полягає в тому, що основним засобом упорядкування відтворених у ній уявлень, відносин, смислів, визнаних значними для даного співтовариства, є відносини з приводу створення, відтворення та сприйняття музики. З цієї точки зору музика стає не метою, а засобом суспільної взаємодії громадськості, своєрідним посередником, інструментом, що пов'язує творця та суспільство [6].

Очевидно, що музичну культуру слід розглядати не як статичне, а як динамічне явище, оскільки її еволюція передбачає діалектичну єдність традицій і новаторства. Різні покоління залежно від їх світогляду, а також під впливом політичних, правових, моральних та інших чинників у процесі музично-практичної діяльності відбирають одні художні цінності, відкидаючи при цьому інші. Тим самим, дані цінності музики, завдяки загальному схваленню слухачів, проникаючи в їх свідомість, стають традицією музичної культури. У музичній культурі кожного покоління на вже наявні в суспільстві музичні явища нашаровуються нові, що сприяє формуванню спадкоємності поколінь. Нові тенденції в музиці, становлять опозицію до нині суцільних традицій з їхніми засобами виразності, з часом проникаючи в свідомість і побут людей як нова якість, самі стають черговим нашаруванням традицій даного середовища. Така діалектична єдність традицій і новаторства музичної культури складає основу її історичної спадкоємності.

Водночас, музична культура є довершеною системою, про що свідчить наявність таких її структурних елементів:

- 1) музики як носія духовних цінностей;
- 2) музичної теорії та музичної критики;
- 3) музичної освіти;
- 4) музичного виховання.

Дані структурні елементи системи є однопорядковими, що відповідає вимогам системного підходу. За кожним з них стоїть певний вид діяльності що забезпечує цілісність системи і виконує певні соціально-значимі функції [7].

Отож, маючи пояснення понять «міська культура» та «музична культура», стає можливим синтезувати означення феномену міської музичної культури та виявити його характеристики. Відповідно, міська музична культура – це ставлення членів громади

міст до музики та її ролі в житті й еволюції міського соціального та культурного середовища, демонстрація суспільного інтересу до її проявів через бажання слухати музику, музикувати або створювати музичні твори, що у найкращий спосіб сприйматимуться урбанізованим соціумом.

Втілення міської музичної культури відбувається шляхом реалізації її основних функцій, серед яких, на нашу думку, найбільш вагомі такі:

- аксіологічна;
- пізнавальна;
- виховна;
- комунікативна;
- семіотична;
- релаксаційна.

Міська музична культура створює передумови для визначення соціальних, моральних, естетичних та ін. цінностей міського жителя, що вказує на дію аксіологічної функції. Її прояв помітний і в прагненні сільських жителів долучатися до міської музичної культури шляхом участі у фестивалях, конкурсах, концертах, що проводяться в міському середовищі; переймати мелодії, гармонію, стилі виконання тощо.

Пізнавальна функція міської музичної культури базується на принципах сприйняття та освоєння нового, до цих пір не пізнаного. Відбувається це в силу бажання донести до слухачів найновішу та найбільш запотребовану музичну інформацію. Саме завдяки цій функції в міських садах і парках свого часу зазвучав вальс, дещо пізніше на танцювальних майданчиках люди шаленіли від танго, ще пізніше пролунали звуки джазу і так безперервно.

Міська музична культура виховує людей. Вона формує чітко означений комплекс цінностей, який диференціює її від сільської культури. Найчастіше це явище проявляється через специфіку виконання музичних творів, їх сценічне представлення, використання специфічних музичних інструментів. З іншого боку, вона формує патріотичні почуття, хоча б в силу того, що майже кожне місто має власну пісню, чого не скажеш про села.

Комунікативна функція міської музичної культури проявляється в тому, що вона «кодує» звернення набором символів, які своєчасно і легко сприймаються представниками урбанізованого середовища. Належне сприйняття цього ж звернення представниками інших культур відбувається зі значним запізненням, або й не відбувається. Відповідно комунікаційний сигнал спроможні декодувати лише представники цільової аудиторії, до якої направлене звернення.

Продовження комунікативної функції музичної культури відображається в семіотичній функції. Міська музична культура тут – це набір знаків і символів, якими вона заявляє про себе в навколишньому середовищі. Ще з часів започаткування оперного мистецтва, а потім міського романсу чітко помітна різниця у сприйнятті символів музики. Приміром, звучання колоратурного сопрано викликало у міських жителів захоплення і нерозуміння у селян.

Безумовно, міська музична культура – це ще й засіб релаксації. При цьому тут не йдеться про те, що сільські жителі не організовували свого відпочинку під музику.

Однак, як сказано вище, в силу специфіки комунікаційних сигналів міська музика спрямовувалася на свої цільові аудиторії. У результаті змістовного відпочинку відновлювалися сили слухачів та учасників музичних дійств і вони поверталися до виконання своїх професійних і сімейних обов'язків.

Отже, на основі вказано вище можна стверджувати, що міська музична культура є частиною загальної культури країни і відображає ставлення членів громади міст до музики та її ролі в житті й еволюції міського соціального та культурного середовища, демонстрація суспільного інтересу до її проявів через бажання слухати музику, музикувати або створювати музичні твори, що у найкращий спосіб сприйматимуться урбанізованим соціумом. Утворилася вона як специфічний прояв музичної культури в умовах міського середовища та через особливості сприйняття проявів музичної культури жителями міст. Реалізуючи власні функції, музична культура здатна формувати соціальні, моральні естетичні та інші цінностей міського жителя; виховувати його; забезпечувати тривалу комунікацію з цільовими аудиторіями, в тому числі завдяки притаманним їй знакам і символам; а також забезпечувати належний рівень релаксації.

Література:

1. Лукашевич М. П. Соціологія: основи загальної, спеціальної і галузевих теорій / Лукашевич М. П., Туленков М. В., Яковенко Ю. І. – Київ : «Каравела», 2008. – 345 с.
2. Коган Л. Н. Соціологія культури / Коган Л. Н. : учеб. пособ. – Екатеринбург : Уральский государственный университет, 1992. – 120 с.
3. Лукашевич М. П. Соціологія. Загальний курс : [підруч.] / М. П. Лукашевич, М. В. Туленков – Київ : «Каравела», 2004. – 456 с.
4. Robinson P. Examining and defining the term 'musical culture' stemming from secondary curricula. Masters Research thesis, Education, The University of Melbourne. 2009, 125 p.
5. Kozłowska-Lange E. Upowszechnienie kultury muzycznej we współczesnym świecie. Publikacje edukacyjne. / Edyta Kozłowska-Lange. [Dokument Elektroniczny] Dostęp do dokumentu: <http://www.publikacje.edu.pl/publikacje.php?nr=8660>
6. Найдорф М. И. К исследованию понятия «Музыкальная культура». Опыт структурной типологии / Найдорф М. И. // Музичне мистецтво і культура. Науковий вісник Одеської державної консерваторії ім. А. В. Нежданової. – Вип. 1. – Одеса: Астропринт, 2000. – С. 46–51.
7. Шафеев Р. Н. Системный подход к изучению музыкальной культуры. Структура музыкальной культуры / Шафеев Р. Н. // Вестник СамГУ : гуманитарная серия. – 2007. – №3 (53). – С. 223–231.